

analizei autoarei, care nu elimină sinceritatea din scrisul său: “Nichifor Crainic a fost un mare patriot, un român adevărat, ceea ce, multora, azi, li se poate părea desuet.” (p. 118)

Radu Gyr a fost și el, asemeni lui Crainic, colaborator al gazetei începând din 1963, de la eliberarea din închisoarea Aiud – via “cluburile de reeducare” – și până în 1972. Și el ilustrează, în articolele publicate, toate genurile revistei. Fost legionar, debutează cu mărturisiri autocritice, practică (rar) “discursul demascator” la adresa figurilor importante ale legionarilor din Exil, pentru a se axa pe reportajul de elogiere a “realizărilor” regimului, gen în care duce greu foii până în 1967. Poezia “militantă și optimistă” (p. 143) publicată aici (nu lipsită de valoare), diferă complet de cea de sertar, care este tristă, meditativă, existențială, pătrunsă de fior metafizic. Spre deosebire de Crainic, care, în ciuda reorientării discursului, reînvie autentic stilul presei interbelice, în cazul lui Gyr dedublarea este frapantă, dată fiind puternica linie de demarcație dintre cele două feluri ale sale de a scrie.

Ce concluzii putem trage din studiul acestor mari nume reunite în paginile foii pentru a modula glasul politicii regimului comunist al anilor '50-'60?

Cert, este vorba despre manipulare, căci nici Gyr, nici Crainic nu au fost publicați în presa culturală oficială, la fel cum nici cărțile nu le-au fost publicate, după cum li se promisese în închisoare și la eliberarea din detenție, pentru a-i face să își schimbe convingerile. Doar Ion Vinea și Romulus Dianu, “salahori cu vechime mai îndelungată în frontul gazetei” (p. 7), au reușit, într-o măsură redusă, să fie acceptați printre autorii genului “realist-socialist” aflat la crepuscul.

Este vorba apoi, mai ales, de presiune asupra conștiințelor, despre represiune și “reeducare”. Foști deținuți politici sau simpli indezirabili, aparținând unei epoci care se dorea revolută, ei au rămas într-un soi de “subumanitate”, de “subcultură”, căreia i-a fost rezervată o singură formă de expiere: aceea de a participa la propria ei distrugere și a lumii din care venea. Sau, în alți termeni, despre adevărate “gropi comune” ale literelor române.

Mircea Stănescu

Cazul Tănase-Goma: ultima ipoteză

Liviu Tofan, *A patra ipoteză. Anchetă despre o uluitoare afacere de spionaj* (prefață de Andrei Muraru, postfață de Liviu Turcu), Iași, Editura Polirom, 2012, 293 p.

Întâi, câteva cuvinte despre autor.

Din 1973, când a emigrat în Germania Federală, Liviu Tofan a fost jurnalist la Radio “Europa Liberă”. La început redactor, în 1980 a devenit șef al Serviciului de știri, iar ulterior director adjunct al Departamentului românesc al postului de radio. În 1990 s-a întors în țară, unde a înființat și condus, până în 1994, redacția de la București a “Europei Libere”. A condus apoi un alt post de radio, pentru ca în 2008 să devină directorul Institutului Român de Istorie Recentă, o fundație privată.

Este vorba deci despre un bun cunoscător al modului în care se construiesc știrile, al felului în care scurgerile de informații (din surse politice, judiciare și ale structurilor informative) ajung în redacțiile de știri, ca și al utilizării acestora în jocul politic, care constituie, în parte, “materia primă” a cărții.

Lucrarea are ca subiect ceea ce s-a numit “*L’Affaire Tănase-Goma*” – cauză judiciară, investigație polițienească și (mai ales) scandal politico-diplomatic – ale cărei ițe autorul caută să le descurce acum, folosind documentația de presă, discuțiile cu actorii implicați și documente de arhivă.

Rememorăm, pe scurt, partea vizibilă a ceea ce s-a petrecut atunci.

Pe 9 aprilie 1982, Virgil Tănase, scriitor român rezident în Franța, a fost convocat de DST (serviciul secret intern), pentru a-l informa că, în urma publicării unui articol în revista *Actuel*, în care își bătea joc de Nicolae Ceaușescu, viața îi era în pericol. La o întrebare ulterioară, agenții francezi i-au spus că aveau informația de la un ofițer de Securitate dezertor, însărcinat să îiucidă pe el și pe Paul Goma (fostul disident, la acea dată refugiat politic în Franța). Pentru a face Securitatea să creadă că agentul său – un “ilegal”, o “fantomă” integrată mediului francez pe nume Matei Pavel Haiducu (fost, succesiv: Hirsch, agentul “Vișan”, Forestier, “Locride”) – și-a dus la îndeplinire misiunea, contraspiionajul francez a organizat o falsă dispariție (a lui Tănase, care, conform planului aprobat de Securitate, trebuia răpit de persoane din lumea interlopă) și o acțiune eșuată de otrăvire (a lui Paul Goma, al cărui pahar, conținând o microcapsulă de aconitină, substanță nedetectabilă care provoca stopul cardiac, urma să fie vărsat aparent accidental, în cursul unei întruniri publice, de către un agent francez).

Cei doi scriitori români au fost de acord să participe la acțiunea DST cu condiția ca ea să se încheie cu un comunicat oficial, în care Securitatea și regimul Ceaușescu să fie încriminate. Pe 9 iunie, asupra chestiunii luase poziție însuși François Mitterrand, președintele Franței, fapt fără precedent pentru o operațiune în curs. Evenimentele s-au desfășurat conform planului, numai că, la sfârșit, comunicatul promis nu a mai fost dat publicității. În loc, publicului i-a fost oferită o poză de grup (inspirat reproducă pe prima copertă a cărții), în care fostul agent al Securității apare flancat de planificatele sale victime, în timpul unei conferințe de presă. Apoi, asupra întregii operațiuni s-a așternut o tăcere ciudată.

Este punctul de plecare al autorului, care încearcă să treacă dincolo de avanscena înșelătoare, pentru a pătrunde în culisele operațiunii. Titlul cărții este o replică la articolul lui Albert du Roy, publicat în *Le Nouvel Observateur* (din 7 august), intitulat “A treia ipoteză”. Acesta susținea că agentul român însărcinat cu uciderea lui Tănase ar fi trecut de partea francezilor, proiectata răpirea a scriitorului metamorfozându-se într-o diversiune cu rolul de a acoperi faptul că transfugul era de acum în slujba Franței. Înscenarea ia sfârșit pe 31 august, când are loc și conferința de presă menționată deja.

Folosindu-se de documente din arhiva Securității (aflată în custodia CNSAS), dosare judiciare franceze (ancheta “dispariției” lui Tănase, cazul Hernu) și discuții cu responsabilii DST care au supervizat operațiunea, autorul află că, după ce Ion Mihai Pacepa a trecut de partea SUA iar rețeaua Securității din Franța (ca, de altfel, toate cele din Occident) a fost deconspirată, însărcinat cu refacerea ei a fost “ilegalul” Haiducu, pe care fostul șef adjunct al spionajului român nu îl cunoștea. Deranjat de criticile opozanților Tănase și Goma, Ceaușescu l-a însărcinat pe Nicolae Pleșiță (șeful Securității externe) să le închidă gura definitiv, iar misiunea i-a revenit șefului rețelei Securității din Franța.

Din interogarea transfugului, francezii au aflat că misiunea sa de căpătâi era însă alta: aceea de a-l reactiva pe Charles Hernu, la data respectivă ministrul francez al Apărării, din ’53 informator al Securității bulgare, în ’57 preluat de sovietici, care în anii ’60 furnizase (implicit) informații și Securității române – “Rețelei Caraman”, care acționa

în dispozitiv sovietic¹. Iritat de îndrăzneala lui Ceaușescu, Mitterrand a ordonat o replică a contraspionajului francez (coordonată cel mai probabil de serviciul de securitate al Palatului Elysée, *Groupe d'intervention de la Gendarmerie nationale*), care a presupus retrimiteră ofițerului dezertor în Centrală, sub aparența îndeplinirii misiunii, cu scopul de a strânge informații pentru noii săi patroni și de a provoca "trădarea" (trecerea la francezi) a însuși șefului CIE, Pleșiță. Aceasta a fost adevărata miză a operațiunii, pentru care tentativa de asasinat asupra celor doi scriitori (reală) și agitația în jurul ei au fost doar o perdea de fum, menită să o mascheze.

Ceea ce s-a întâmplat, se știe de acum: Pleșiță nu s-a aruncat în brațele francezilor (ci a murit în țară, de moarte bună, continuând, cu tupeu, să își împrăște cu noroi fostele victime).

Restul se știe mai puțin sau deloc. "Trădătorul" se predase francezilor nu pentru că ar fi avut vreun scrupul ori remușcare pentru uciderea celor doi opozanți (ar fi făcut-o fără crâncire ca să îi fie lui bine!), ci pentru că știa că, odată misiunea îndeplinită, nu ar mai fi pus vreodată piciorul nu doar în Franța, ci în întregul Occident, evitând astfel să împărtășească soarta sutelor de agenți ai Securității retrași în țară după fuga lui Pacepa și preferând să se înfrupte în continuare din binefacerile capitalismului "decadent".

Conform penibilului plan francez, Pleșiță ar fi urmat să treacă la "inamic" nu singur, ci – culmea tupeului dezertorului! – alături de mama lui Haiducu, aflată la București. Acțiunea de a "întoarce" un ofițer inamic împotriva fostei sale Centrale și de a-l trimite la fața locului într-o operațiune extrem de riscantă și de ofensivă își dezvăluie astăzi adevărata explicație. Ea era o reacție echivalentă cu tentativa de "influențare" (a se citi: șantajare) a lui Charles Hernu de către Securitatea română, o adevărată "declarație de război". Este, în rezumat, conținutul "celeii de-a patra ipoteze", care subîntinde analiza autorului.

Francezii au abandonat "cazul Tănase-Goma" pe motiv că Securitatea i-a șantajat cu difuzarea informațiilor legate de isprăvile ministrului lor al Apărării (plan cuprins într-un document al CIE).

Pentru a plăti răpirea și uciderea lui Tănase, Haiducu promise de la Securitate 10.000 de dolari, din care ofițerul însărcinat cu livrarea lor, Stelian Bologan (alias "Bunea"), "ciupise" 500, chipurile pentru a-și mitui șefii. Restul a fost predat de transfug DST, care a plătit biletul de avion București-Paris pentru Adrian Haiducu (fratele transfugului), i-a cumpărat lui Tănase o mașină de ocazie, iar ce a rămas i-a fost înmănat aceluiași pentru a se întreține pe perioada "disparației" (p. 84-85).

Goma a luat parte la planul DST *à contre-cœur*: l-a soentit încă de la început "idiot", i-a displăcut profund încrederea pe care francezii o aveau în securistul dezertor și a simțit că i se ascunde ceva². În ce îl privește, Tănase a aderat la el din prima clipă, fără să se intereseze de consecințe. De aici și prisma utilității prin care îi percep, și astăzi, pe cei doi, oamenii contraspionajului francez: primul, "«foarte antipatic», «bizar», un «frustrat» care «îi trata de sus» și «era gelos pe Virgil Tănase»", iar cel de-al doilea, "un visător simpatic" (p. 82).

¹ Cf. Pierre Accoce & Daniel Pouget, *Rețeaua Caraman: Cei treisprezece români care au zguduit NATO*, București 1999.

² Situație descrisă în *Chassé-croisé*, Paris 1983 / *Soldatul câinelui*, București 1991.

Numele celui care i-a dat lui Haiducu otrava pentru asasinarea lui Paul Goma este Ion Deaconescu ("Panduru"), lt.-col., șeful UM 0102 a CIE, Sectorul "ilegali" din America de Nord și America de Sud (p. 72-73).

Soția lui Haiducu i-a arătat autorului înregistrări video ale familiei, care arată cât de strânse au devenit relațiile securistului dezertor cu agenții DST. Ba, mai mult, acesta a nășit unul dintre copiii noilor săi prieteni. În replică, ar fi de meditat asupra faptului că, de pildă, niciunul dintre acești "apărători ai democrației" nu l-a ținut pe genunchi pe Filip Goma, fiul familiei Goma, asupra căruia au avut loc, pe sol francez, două atentate ale Securității: primul în 1978, când avea doi ani și patru luni, printr-o femeie "refugiat politic" în Germania, care venise în vizită la Paris, iar cel de-al doilea în 1980, la vârsta de cinci ani, când s-a încercat răpirea lui de la grădinița de pe rue Manin, din arondismentul 19, unde s-a prezentat de două ori o femeie îmbrăcată în roșu, care pretexta că este o prietenă de familie și că dorește să i se încredințeze copilul, întrucât părinții săi ar fi plecați la un congres³.

Haiducu a continuat să figureze pe ștutul de plată al DST; mai mult, în anii '90 a participat la o operațiune împotriva unui traficant de arme sârb (p. 134). După 1990 a vizitat România și chiar l-a întâlnit pe Pleșiță. A fost implicat în traficul internațional cu cel puțin două dintre operele lui Brâncuși. Pe actul de proveniență al uneia, din seria "Sărutul", se motivează halucinant de cinic că fostul dezertor ar fi primit-o în dar de la Nicolae Ceaușescu (p. 147). A murit în 1998, de hepatită C, după ce anterior făcuse două transplanturi de ficat.

Concluzia autorului este că din această operațiune (atât cea vizibilă cât și, mai ales, cea invizibilă) nimeni nu a avut de câștigat. Nici Franța lui Mitterrand, nici Ceaușescu împreună cu regimul său și, cu atât mai puțin, cei doi scriitori opozanți. Totuși, Ceaușescu a ieșit cel mai șifonat (p. 149).

În fine, vom spune câteva cuvinte despre modul în care este realizată lucrarea.

Genul cărții este cel al investigației jurnalistice, iar relatarea liniară este punctată cu anticipări (prolepse) și reveniri (catalepse), schemă narativă care dă dinamism povestirii. Asemeni istoricului, autorul stăpânește cronologia și este atent la contradicțiile de date și informații din relatări, sau scorneli pur și simplu (ca în cazul lui Pacepa), pe care le amendează judicios.

O investigație de acest tip îl proiectează pe cercetător într-un joc al oglinzilor, îl obligă să străpungă perdeaua de fum pentru a înțelege adevărata miză a acțiunilor celor implicați. În tot acest demers, el trebuie să se supună – credem – unui set de două reguli: *primo*, să suspecteze sistematic că informația livrată este destinată dezinformării, și *secundo* (aparent paradoxal), să aibă o gândire neconspiraționistă. Autorul trece, credem cu succes, această probă.

Vom încheia cu un citat care rezumă experiența lui Liviu Tofan legată de arhivele secrete românești: "După 1990, deschiderea Serviciului de Informații Externe, succesorul CIE, pentru lămurirea problemelor trecutului securist a fost egală cu zero. Dosarele trimise la CNSAS sunt triate și periate, nu cumva să scape ceva «delicat». Zeci de mii de dosare ale Securității sunt încă păstrate la secret. Pentru a proteja pe cine? Cică siguranța națională, așa cum o interpretează birocrății secretelor, de capul lor, desigur. Democrația românească nu-i pentru căței." (p. 146-147)

³ Cf. <http://mircea-stanescu.blogspot.ro/2007/12/securitatea-i-terorismul-internaional.html>.